

Kudělka, Zdeněk

Drobnosti k barokní architektuře Moravy I.

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1975-1976, vol. 24-25, iss. F19-20, pp. 118-124

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110926>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Obrannou funkci měla rovněž malá pozdněrománská rotunda na hradě Lokti.¹⁵ Nejpravděpodobnější však je, že podnětem k cylindrickému vertikalizmu mohla být západní věž knížecí rotundy na jemnickém Podolí z první třetiny 12. stol. Tato vznikla, jak ozřejmil nedávný její stavebně-historický průzkum, současně s lodí a měla vedle symbolicko-reprezentačního významu schodišťovou a refugiální funkci (přístup na emporu a ke zvonicovému patru, a to pouze z přízemí lodí), podobně jako věž rotundy sv. Jiří na Řípu. Tomu by také odpovídal vznik uvedených staveb na obvodu historického Jemnicka, které bylo až do poloviny 13. století správně nezávislým knížecím dominiem a kulturně-hospodářským centrem v hradském obvodu Bitovském.

Lubomír Konečný

DROBNOSTI K BAROKNÍ ARCHITEKTUŘE MORAVY I.

Jestřabice (u Koryčan). 30. září 1747 podal rozpočet na nový filiální kostel v Jestřabících Kryštof Mayerwald, zednický mistr ve Střílkách, a Severin Pavlíček, tesařský mistr ze Žeravic.¹

Jihlava. Roku 1781 vypracoval Josef Gerl, stavitel a zednický mistr z Vídně, plány pro káznici a robotárnu v Jihlavě.²

Jindřichov (záp. od Osoblahy). 15. května 1746 podal předběžnou specifikaci nákladů na přestavbu jindřichovské fary Georg Friedrich Gans, zednický mistr z Krnova. Na rozpočet připojil pečeť s emblémy zednického řemesla v poli.³

Kralice na Hané. Roku 1722 předložil Jan Jakub Kniebandl, měšťanský zednický mistr v Olomouci, rozpočet na stavbu nového kostela v Kralicích na Hané.^{3a}

Kroměříž. V tamějším archivu se uchoval koncept dopisu kroměřížského liechtenštejnského regenta odeslaný 22. listopadu 1694 (patrně do Olomouce) hraběti Meyerwaldovi, v němž je řeč o „novém staviteli“ Christianu Öttelovi.⁴ Autor dopisu uvádí, že sice jde o známého měšťana a zednického mistra z Vídně, který se však natolik špatně vyznamenal stavbou harrachovského domu, že mu duchovní stavitel Martinelli vytkl mnohé nedostatky. A dodává k tomu, že by se spíše obrátil „auf den Wienerischen Fischa (sic!), so darbey ein statter Bildhauer ist ...“ Z dopisu není jasné, v jaké souvislosti se o Alexandrovi Christianu Oedtlovi hovoří. Lze jen poznamenat, že roku 1694 pracoval s Tencallou na Hradisku u Olomouce a že v Kroměříži je dílem tohoto projektanta i provádějího zednického mistra nepochybně úprava dvou renesančních domů na Velkém náměstí (dnes č. 42),⁵ od roku 1667 biskupových, sloučených barokní fasádou s charakteristickými okenními šambránami spojenými protaženým klenákem s „perspektivní“ nadokenní římsou. Pokud jde o harrachovský dům, měl snad pisatel na mysli Harrachův městský palác ve Vídni, který je sice z větší části dílem Martinelliho, který však byl začat jiným projektantem.⁶

¹⁵ D. Menclová, *České hrady I.* Praha 1972, 100, obr. 17.

¹ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G1/4730.

² Státní oblastní archiv v Brně, D 22/316.

³ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G1/4730. — K činnosti krnovské stavitelské rodiny Gansů srov. nejnověji B. Indra, *Fulnecká rodina stavitelů — architektů Thalherrů*, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 14, 1974, 47, pozn. 7.

^{3a} Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G 1/4730.

⁴ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc (pobočka Kroměříž), V 242. Za laskavé upozornění děkuji panu F. Šilhanovi.

⁵ F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže III.* Kroměříž 1940, 204 n. Mimoto lze nalézt stopy po Oedtlově činnosti ve městě na torzu průčelí domu č. 19 v Kovářské ulici.

⁶ Srov. B. Grimschitz, *Wiener Barockpaläste.* Wien 1947, 6.

Lechovice. Stavební dějiny někdejšího poutního chrámu nejsou tak jednoduché, jak se dosud mělo zato.⁷ O stavbě kostela se zřejmě uvažovalo již roku 1700, poněvadž z 9. září toho roku pochází povolení biskupské konzistoře vystavit kamennou kapli („ut sacellum ligneum in Sylvula confini Pago Lechwitz, vetustate temporis aerisque inguria, ruinari ac collabi coeptum, dirui, novumque ex lapidibus ibidem extrui...“).⁸ Ke stavbě však nedošlo, poněvadž 28. března 1713 bylo vydáno konzistoří nové povolení s přibližně stejným zdůvodněním.⁹ Dřevěná kaple stála nicméně ještě roku 1718 a nepochybně nějaký čas i později. V srpnu toho roku zažádal totiž lechovický farář Rehoř Kvasnička o souhlas ke konání mše „... in capella ex ligno antiquitris fabre facta ad silvulam prope Pagum Lechwitz...“¹⁰ To však už byly patrně v proudu přípravy na stavbu nového kostela. V diáři louckých opatů z let 1716—1721 se k 2. říjnu 1716 objevil záznam, podle kterého „Item Vienna advenit director operis Lechovicensis ecclesiae pro formis aedificandis in projecturis ibidem collorandis“.¹¹ Tamtéž je k 8. a 27. březnu 1718 zmínka o příchodu antverpského malíře Františka Depachers (Depaches ?), podle kontextu patrně autora oltářních obrazů sv. Václava, Leopolda, Norberta a Augustina v louckém kostele. Pro dějiny stavby je důležitý bezprostředně následující údaj opata Vincence Wallnera z 9. dubna 1718, který „... Lechovicii celebrando, murarios jamtum turribus aedificandis admotos inviserat“. Práce na kostele probíhaly zřejmě značně rychle, protože už 7. dubna 1720 přišel „polirius et magister murarius Viennensis“, aby pokračoval v díle a dokončil stavbu. Nicméně ještě 15. září 1721 pracoval týž zednický mistr z Vídně na věži. V příštích letech se stavební a umělecká činnost přenesla dovnitř svatyně. V dalším diáři z let 1722—1729 je k 2. srpnu 1722 zaznamenáno dokončení malířské výzdoby kupole, k 20. srpnu 1723 zahájení zednických prací na hlavním pítáři, k 17. září 1724 začátek malířské výzdoby oltáře sv. Vincence malířem Fissé a k 19. září 1726 pokračování prací téhož malíře na oltářích sv. Šebestiána a sv. Floriána. Dne 8. září 1730 byl kostel posléze vysvěcen.¹² Rovněž rokem 1730 je však datován projekt zatím blíže neurčeného architekta nebo zednického mistra F. G. na jeho vstupní průčelí, k 17. září 1724 začátek malířské výzdoby nepodstatných detailů (zejména v přízemí), provedena podle tohoto plánu a je tedy nejmladší částí kostela. Tomu nasvědčují také některé nesrovnalosti v místech napojení předstíně na kostelní loď. Se zřetelem k předchozímu údaji z roku 1721 o práci na věži se však zdá nepochybné, že spodní část průčelí — přinejmenším věži — je starší. Je proto pravděpodobné, že projekt fasády vznikl pouze kvůli upřesnění její střední, nejnáročnější části. Jednak byly roku 1728 zhotoveny Josefem Heimbachem věžní hodiny,¹⁴ jednak existuje ke kostelu v jiném svazku téže Grimmovy sbírky neoznačený a nedatovaný plán s půdorysem celé stavby (č. 102), na kterém je vstupní průčelí půdorysně řešeno stejně. Poněvadž nejde o dodatečně zaměřenou stavbu, lze vznik plánu — s přihlédnutím k informacím louckého diáře — položit se značnou pravděpodobností do roku 1716. Vzhledem k pozoruhodné úrovni stavby, povšechně orientované na nejpokročilejší proud vídeňské architektury z doby kolem roku 1700, a vzhledem k celkovému stavu stavební produkce na Moravě v počátcích 18. století, je tento poznatek dosti závažný. Nejasný zůstává autorský vztah mezi návrhem na fasádu a původním plánem, tj. je-li uvedený F. G. také jeho autorem. Tuto otázku nelze ovšem řešit bez odhalení iniciál F. G. Lze jen připo-

⁷ Např. W. Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren II/4*. Brünn 1861, 266: 1718—1721; G. H. Franz, *Bauten und Baumeister der Barockzeit in Böhmen*. Leipzig 1962, 79: 1718—1722.

⁸ Státní oblastní archiv v Brně, E 57/C 16.

⁹ Státní oblastní archiv v Brně, E 57/C 17.

¹⁰ Státní oblastní archiv v Brně, E 57/C 18.

¹¹ Státní oblastní archiv v Brně, E 57/II/7/14.

¹² J. P. Cerroni, *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren. Erste Abteilung*, 1807, f. 266 v. Státní oblastní archiv v Brně, G 12 I/32. V deníku převora louckého kláštera z let 1727—1766, Státní oblastní archiv v Brně, E 57 6/10, je uvedeno jen září toho roku.

¹³ Plán (č. 156) je uložen v Grimmově sbírce plánů v knihovně Moravské galerie v Brně. Srov. V. Richter — Z. Kudělka, *Die Architektur des 17. und 18. Jahrhunderts in Mähren*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university F 16, 1972, 121.

¹⁴ J. P. Cerroni, *I. c.*, f. 266.

¹⁵ *Protocollum domesticum capellaniae localis Lechwicensis*, f. 5, farní úřad v Olešovicích. — J. P. Cerroni, *I. c.*

menout, že za projektanta kostela je sotva možné považovat Christiana Damela, jinak neznámého stavitele patrně vídeňského původu.¹⁵ Ostatně jméno Damel, které převzal G. Wolný¹⁶ a po něm i mladší literatura, je dosti podezřelé. Nemá znít správně Daniel? Na problému autorství této vynikající památky se tím však nic nemění.¹⁷

Louka. V souvislosti s šetřením o zazděných penězích v louckém klášterním kostele jsou roku 1786 zmiňováni šestaosmdesátiletý zednický mistr Josef Grostberger a zedník Wolf.¹⁸

Náměšť nad Oslavou. Karel Vilém Haugvic uzavřel 18. září 1766 smlouvu s děkanem Martinem Tomášem Joršem, farářem v Náměšti, o prodeji vrchnostenského tzv. dolního dvora se vším, „was nagel- und mauerfest“, se stodolou, sklepem, bytem a stáji, včetně bytu učitele.¹⁹ Tuto informaci, důležitou pro datování hodnotné pozdně barokní budovy náměšťské fary, lze doplnit další. 10. července 1773 požádali primátor, starosta a rada ve Velké Bíteši o převedení částky 200 zl. z peněz náměšťského kostela „zu Erbauung des durch die lange Abnützung verwüsteten Pfarrhauses“.²⁰ Tento údaj se však nepochybně vztahuje ke starší (původní?) farní budově, poněvadž už bezprostředně po odkoupení panského dvora došlo alespoň k jeho částečné úpravě pro účely nové fary. Přesvědčivě to dokládá letopočet 1767 (11. Aug.)²¹ na pozoruhodných rokokových nástěnných malbách v místnostech 1. patra (zhotovených — alespoň zčásti — podle grafických listů Giuseppa Zocchiho). Pro dějiny stavby je konečně zajímavé i vyměření farských objektů se situací, které roku 1785 pořídil Antoin Frédéric baron Göldlin de Tissenau.^{21a}

Nová Říše. Roku 1676 uzavřeli premonstráti v Nové Říši a Pavel Weinberger, „Bürger und Fortification Maurermeister“ v Brně smlouvu na vystavění nového klášterního kostela.²² Weinberger, který dostával tři zlaté týdně, zde pracoval do roku 1680 (zemřel 29. března 1681 v Brně). V tomtéž fondu novoríšských premonstrátů je uložena smlouva, uzavřená 12. května 1688 se znojemským zednickým mistrem Bartolomějem Hasslerem. Podle ní se Hassler zavázal provést úplnou opravu vyhořelého kostela, zejména zvednout a usadit zřícenou klenbu a kaple a omítnout celou stavbu.

Prštice. Plány na přestavbu prštického zámku, které se dochovaly v brněnském Státním oblastním archivu,²³ lze rozdělit do dvou skupin. Do první patří čtyři plány (2322—2325) představující a) půdorys přízemí budovy o čtyřech křídlech kolem příčně obdélného dvora s arkádovou chodbou na třech stranách a se zasunutou střední částí vstupního průčelí, přecházející čtvrtkruhovou křivkou do bočních rizalitů, dále půdorys stáji v před-dvoří a zahrady kolem zámku, b) půdorys prvního patra zámku s kaplí po pravé straně vchodu, c) nárys vstupního průčelí s příčným řezem pravého bočního křídla krovu nad ním, d) geometricky upravenou zahradu. Plány, podle nichž byla stavba s výjimkou některých nepodstatných odchylek provedena a jichž bylo původně patrně víc (tři jsou očíslovány: 9 a 8 perem na přední, 4 tužkou na zadní straně návrhu), nejsou ani označeny, ani signovány a datovány. Pouze na rubu plánu d), pocházejícího z jiné ruky než plány a) až c), je poznamenáno: Grund und Haupt Rys von Pürschitzer Schloss. Druhou část konvolutu tvoří plán půdorysu zámeckého přízemí s podélně obdélným dvorem, s dvěma pravouhlými nárožními rizality a s částí zahrady s bazénem (2321). Je mimo jiné popsán: Der Grundriss zu Ebner Erdten undt der Seiten gegen den Mayrhooff, značen

¹⁶ G. Wolný, *l. c.*, 266.

¹⁷ V této souvislosti lze ještě upozornit na další plán Grimmovy sbírky v Moravské galerii v Brně (konvolut ST F 12863/3), představující půdorys kostela s dvouvěžovým průčelím, jehož rozvržení je značně blízké lechovické fasádě.

¹⁸ Státní oblastní archiv v Brně, B 15, 346.

¹⁹ Opis kupní smlouvy uložen ve Státním oblastním archivu v Brně, G 13/8/3, f. 257 n. Srov. též R. Tenora, *Z dějin farnosti náměšťské*, Brno 1947, 14.

²⁰ Státní oblastní archiv v Brně, B 2, F2/47.

²¹ Srov. B. Chmelíčková, *Nástěnné malby na faře v Náměšti nad Oslavou*, semin. práce filosofické fakulty UJEP, Brno 1976.

^{21a} Uloženo na faře v Náměšti nad Oslavou.

²² Státní oblastní archiv v Brně, E 58/26.

²³ Státní oblastní archiv v Brně, F 104/2321—2325.

Christian Alexander Oedtl a datován 1705. A tergo je jinou rukou napsáno: Pürschitz. Jak je patrné z barevného položení plánů, šlo v prvním případě o návrh na úplnou přestavbu staršího (renesančního) zámku, k níž mělo dojít v době, kdy stavba patřila Zikmundovi Ferdinandovi Zeleckému z Počenic (od 1688).²⁴ Z předchozí budovy měly však být do novostavby pojaty některé části severního nároží. Nepravdělnost v členění severozápadního křídla provedeného zámku by tomu nasvědčovala. Na návrhu, který je současný nebo jen o něco mladší než nepoužitý Oedtlův projekt, je pozoruhodné užití křivky — třebaš nepříliš výrazné — v půdorysu hlavního průčelí, velmi ušlechtilé členění fasády a vyřběniny, vývojově značně pokročilý tvarový detail. V druhém případě projektant sice vyšel rovněž z renesanční dispozice,²⁵ kterou pozměnil patrněji jen připojením rizalítů, nepočítal však s ponecháním starších částí. Podobně jako u jiných Oedtlůvých prací na Moravě (například Kroměříž, Líšeň, Klobouky, Mikulov; někdy dosti blízkých Grimmovým stavbám), jsou také zde užity „perspektivní“ okenní šambrány a podobně kosé natočení portálových pilastrů (jejichž iluzivní tendenci odpovídá v Pršticích i hloubková orientace projektovaného dvora). K roku vzniku lze poznamenat, že Oedtl také v této době působil i na jiných místech Moravy, mezi jiným opět na olomouckém Hradisku. Téžoh roku 1705, tj. za obnovy kláštera prelátem Norbertem Zeleckým z Počenic, tam provedl tři velké portály.²⁶ Vzhledem k příbuzenskému vztahu mezi oběma stavebníky je dosti pravděpodobné, že autora prštické stavby, realizované patrně ještě v prvním desetiletí 18. století, bude možno hledat mezi projektanty, pracujícími v těch letech pro Hradisko.

Rajhrad (1). Z 5. dubna 1663 pochází smlouva, uzavřená mezi rajhradským klášterem a brněnským stavitelem Janem Křtitelem Ernou na stavbu klášterního obytného domu u hospody v Rajhradě.²⁷

Rajhrad (2). Mezi návrhy na raně barokní přestavbu rajhradského klášterního kostela, vzniklými většinou na počátku devadesátých let 17. století, se dochoval nárys západního (vstupního) dvojvěžového průčelí.²⁸ Není podepsán ani datován, nicméně charakteristické zasunutí střední části, terasa před ní, balustrády, štíhlý protáhlý klenák v segmentovém štítu dosedající až na římsu kladí a některé další detaily odkazují značně přesvědčivě na známou skupinu moravských kostelních staveb G. P. Tencally s totožně nebo podobně řešenou hlavní fasádou (Zábrdovice 1661—1669, Lomnice u Tišnova 1669—1682, Vyškov před 1689—?) K tomuto závěru dospěly také obě studie, které se dosud plánem obíraly.²⁹ Třebaže o bezprostřední souvislosti s Tencallovou tvorbou nemůže být s přihlédnutím k stavební činnosti na Moravě v závěru 17. století nejmenších pochyb, jsou na návrhu některé nesrovnalosti, jež vyžadují vysvětlení. Především plán nepochází z Tencallovu ruky. Oproti volnějšímu, někdy až robustnímu rukopisu, známému například z návrhu na alternativní řešení některých částí průčelí lomnického kostela,³⁰ je kresba rajhradského plánu až úzkostlivě, spíše však diletantsky přesná. Její autor se přitom dopustil několika nepřesností (na levé věži chybí obrysová čára bočního pilastru a nadbytečné římsy ve vlysu nástavce čelních pilastrů, zatímco tamtéž je profilace spodní římsy s kapkami neúplná, pravá nika je nižší a její trojúhelníkový fronton je deformovaný); na jiných místech si zase nepřesně dosti neuměle (kapky, kuželky obou zábradlí, oblouk a cvikly předsíně). Podstatně nicméně je, že ne jeden detail je, v podobě, v níž je nakreslen

²⁴ L. Hořák, *Místopis země Moravskoslezské*. Praha 1938, 243.

²⁵ Oedtlův plán a plány a) až c) jsou stejně velké. Je proto pravděpodobné, že buď sloužilo oběma autorům za podklad stejné zaměření starého zámku, nebo se mladší projekt přizpůsobil Oedtlůvu měřítku.

²⁶ J. P. Cerroni, *I. c.*, f. 169.

²⁷ Státní oblastní archiv v Brně, E 6/199.

²⁸ Státní oblastní archiv v Brně, E 6/Pj 15. Papír 451×311 mm. Vodová značka: srp ve štítě. Rýsováno dosti pečlivou hnědou tuší, zastřešení věží hustě šrafováno. Při pravém okraji dole neznačené měřítko (0—6). Na zadní straně plánu kromě nového inventurního čísla modrou tužkou: „Pád věže 1755“ a „12“.

²⁹ V. Richter — Z. Kudělka, *I. c.*, 97. — J. Čermáková, *Klášterní chrám v Rajhradě, jeho historie, stavební vývoj a postavení v díle Jana Blažeje Santiniho Aichla*. Diplomová práce filosofické fakulty UJEP, Brno 1975, 44, 46 n., katalog č. XIII.

³⁰ Moravská galerie v Brně, Grimmova sbírka plánů, blíže neoznačený konvolut, č. 56.

na plánu, značně vzdálený Tencallově tvorbě (uvedené střední „řimsy“ pilastrových nástavců, tvar kuželek, protáhlé zalomení šambrány hlavního okna). Je proto pravděpodobné, že buď byl původní Tencallův plán při předložení „upraven“ stavitelem, který byl autorem pověřen narýsováním jeho návrhu a který při jeho případné realizaci přicházel nejspíše v úvahu také jako provádějící síla, nebo návrh předložil jako vlastní výtvarník do Tencallova okruhu. Je nesnadné s určitostí rozhodnout, o kterou z těchto možností šlo. V obou případech však nejspíše přichází v úvahu Jan Křtitel Erna, jehož blízký vztah k Tencallově je známý a jenž mimoto již dříve pracoval pro rajhradské benediktiny. Jako bezprostřední východisko bylo přitom užito hlavní průčelí lomnického kostela, jehož je rajhradský plán zjednodušenou variantou. S Lomnicí úzce souvisí také jeden z návrhů na půdorys klášterního chrámu s předsíní, chápající stavbu rovněž jako jednodušší sálovou dispozicí s pravouhlymi výklenky bočních kaplí.³¹ Pozoruhodné je její zaklenutí valenou klenbou pokrytou štukovými zrcadly, jejíž výše umožňuje — podobně jako v Lomnici — splýnout prostoru lodi s prostorem kaplí. Také v tomto případě je možno vzhledem ke shodám s rukopisem předchozího plánu a k některým zjednodušujícím úpravám uvažovat nejspíše o Ernově problematickém autorství. Lze ještě dodat, že Ernova charakteristická „křídélka“ na šambráně hlavního okna kostelů sv. Michala a sv. Tomáše v Brně, popřípadě i jinde, mají patrně původ v bočních částech Tencallova segmentového frontonu, jejichž struktivní funkci Erna asi nepochopil nebo jež „osamostatnil“ jako dekorativní detail.

Rajhradice. Z 22. dubna 1660 pochází smlouva, uzavřená mezi rajhradským klášteřem a brněnským stavitelem Janem Křtitelem Ernou na stavbu klášterních stodol v Rajhradcích.³² Podle ní měl Erna provést plány i práci.

Sady (Kunovice). V souvislosti se zamýšlenou přístavbou zděné věže ke kostelu v Derflich a zároveň i v Kunovicích podal 24. srpna 1737 česky psaný rozpočet prací zedník Jan Kaša a tesař Michna, oba patrně z Uherského Ostrohu.³³ K rozpočtu byl přiložen Kašův plán půdorysu kostela s projektem přístavby, která měla nahradit zchátralou dřevěnou věž. Jde nepochybně o téhož Jana Kašu, který asistoval jako zednický mistr Antonínu Erhardovi Martinellimu při prohlídce farního kostela v Bučovicích a který spolu s ním vypracoval roku 1745 rozpočet na opravu této stavby.³⁴

Šebetov. Také³⁵ podle Cerroniho byla zámecká kapele hotova již roku 1695 a 26. června téhož roku vysvěcena.³⁶ Ke kapli sv. Barbory se sakristií a oratoří existuje podrobný inventář z roku 1786.³⁷

Tovačov. Dochoval se plán na přestavbu tamního špitálu, zhotovený roku 1764 zednickým mistrem Antonínem Haškou.³⁸

Troubky. 24. září 1738 uzavřel tovačovský farář smlouvu se zedníkem Michaellem Drápalem na opravu vyhořelého kostela sv. Markéty v Troubkách.³⁹

³¹ Státní oblastní archiv v Brně, E 6/Pj 6. — J. Čermáková, *l. c.*, 46, katalog č. XV.

³² Státní oblastní archiv v Brně, E 6/199.

³³ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G 1/4372. Roku 1739 byla žádost obnovena. Srov. M. Králíková, *Prameny k dějinám umění ve fondu Arcibiskupské konsistoře v Olomouci*. Diplomová práce filosofické fakulty UJEP v Brně, 1966, 100.

³⁴ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G 1/198. Další archiválie k Bučovicím publikovala M. Králíková, *l. c.*, 39 n.

³⁵ Státní oblastní archiv v Brně, E 55/39, f. 136. Viz též M. Smýkal, *Světské stavby Giovanni Pietra Tencally na Moravě*. Disertační práce filosofické fakulty UJEP v Brně, 1975, 148, 220.

³⁶ J. P. Cerroni, *Geschichte der bildenden Künste in Mähren und dem österr. Schlesien II*. Bau- und Kunstgeschichte N—Z, 1807, f. 128. Státní oblastní archiv v Brně, G 12 I/33.

³⁷ Státní oblastní archiv v Brně, B 15, 358, 7/27.

³⁸ Státní oblastní archiv v Opavě, IV. odd. Janovice, inv. č. 2171.

³⁹ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G 1/4732.

Valtice. V souvislosti s přehledem Martinelliho činnosti na Moravě publikoval V. Richter také tři plány k valtickému zámku.⁴⁰ K jejich autorství se jednoznačně nevyjádřil, nicméně je pokládal nejspíše za dílo D. Martinelliho. Rovněž nechal otevřenou otázku jejich technického původu, ačkoli se opět přikláněl k Martinellimu. Jak však dokládá jeden z volně uložených plánů v knihovně Moravské galerie v Brně (bez inv. čísla), představující nárys boční části přízemí zámeckého (?) průčelí s polovinou portálu, je delinea-torem publikovaných (i několika dalších) valtických listů Antonio Beduzzi, v zlatinizované formě podepsaný na tomto plánu s výmluvným označením „del.“ za jménem. Technický rukopis projektu fasády je totiž zcela shodný s provedením plánů k valtickému zámku. Zdá se však, že nejde o zcela mechanické překreslení Martinelliho předloh. Některé tvarové detaily nebo jejich dekorativní interpretace jsou tomuto architektu dosti cizí a ukazují — podobně jako rukopis — na hlavní profesi Beduzziho, který byl císařským divadelním inženýrem. Beduzziho autorství tak zároveň vysvětluje pozdní letopočet 1733 v nápisu nad portálem na plánu dvorního průčelí zámku. Šlo patrně o podobný případ dodatečné realizace Martinelliho myšlenky Beduzzim, jaký lze v té době zaznamenat například u farního kostela v Moravské Třebové (po 1729)⁴¹ a u zámku v Nových Zámcích u Litovle (1730—1733).⁴²

Vanovice. Po požáru kostela sv. Václava roku 1730 měl vystavět novou vanovickou svatyni zednický mistr Václav Jelínek ze Svitávk.⁴³

Vyškov. 25. října 1728 žádal vyškovský farní úřad olomouckou konzistoř o souhlas k opravě farního kostela ve Vyškově a zároveň o povolení stavby jeho nové věže, která měla být provedena od základů podle věže kostela sv. Tomáše v Brně. Původní Tencallův plán — pokud byl tehdy ještě znám a pokud ovšem počítal s věží nebo s věžemi — byl tedy opuštěn. Z téhož roku pochází nesignovaný a nedatovaný rozpis materiálu na stavbu této věže. — Ve smlouvě z 20. srpna 1756 s Valeriem Oblaterem, štukátorem a zvonafem ve Vyškově, je uveden také zednický mistr Matyáš Kniebandl.⁴⁴

Ždár nad Sázavou. Začátek prací na poutním kostele sv. Jana Nep. je kladen střídavě do roku 1719, kdy je v létě zaznamenána na Zelené Hoře rušná činnost dvanácti zed-

⁴⁰ *Náčrt činnosti Domenica Martinelliho na Moravě.* Sborník prací filosofické fakulty brněnské university F 7, 1963, 61, 84 n.

⁴¹ V. Richter, l. c., 62. Naproti tomu se D. Frey domnívá, že Beduzzi vystavěl moravskotřebovský kostel podle vlastních plánů. Srov. *Geschichte Schlesiens 2*, Darmstadt 1973, 245 n.

⁴² Už roku 1732 dostával v době od 2. května do 31. října stravné 1 zl. denně malíř Domenico Mainardi, který 9. prosince následujícího roku podepsal kvitanci na 217 zl. za vymalování sálu. Státní oblastní archiv v Brně, G 11/60, f. 8. Zámek byl rovněž přestavěn po požáru roku 1805. Srov. E. Hubala, *Burgen und Schlösser in Mähren*. Frankfurt a. Main 1965, 143 n. a Richtrova recenzi jeho publikace, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university F 11, 1967, 111. — V souvislosti s martinelliovskými miscellanei lze ještě dodat, že zatím zůstaly vcelku nepovšimnuty a uměleckohistoricky nezužitkovány jeho četné cesty po západní Evropě. Již A. Birnbaumová, Památky archeologické 34, 1924—1925, 494, publikovala dopis Dominika Ondřeje Kounice odeslaný 7. února 1696 z Haagu Václavu Vojtěchovi Šternberkovi (později otisknutý znovu v přesném znění u J. J. Morpra, *Der Prager Architekt Jean Baptiste Mathey*. München 1927, 11), z kterého vyplývá, že Martinelli zůstal delší dobu v Haagu (popřípadě ovšem i na jiných místech Nizozemí, patrně také v Amsterdamu) a že chtěl podniknout cestu do Anglie. Roku 1699 odeslal Martinelli — pravděpodobně D. O. Kounicovi — dopis z Heidelbergu a roku 1704 — snad témuž adresátu — z Reichenau, zřejmě v souvislosti se svým několikaletým, nepochybně přerušovaným pobytem v Rakousku. (Oba dopisy, původně uložené ve Státním oblastním archivu v Brně, F 11/III/98, jsou dnes nezvěstné.) Srov. též M. Stehlík, D. Martinelli, *Giov. Guillani a L. Lanzani v kounicovské korespondenci*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university F 12, 1968, 119 n.

⁴³ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G 1/4732.

⁴⁴ Státní oblastní archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, ACO G 1/4732.

níků,⁴⁵ a do roku 1720, kdy byl 16. května položen základní kámen ke stavbě. Je nepochybné, že přinejmenším s úpravou stavebního místa se začlo skutečně již roku 1719. Vedle stavebních účtů to vyplývá také ze závěti bohdalovského faráře Johanna Georga Heyfeldra z 20. února 1720, v které pamatoval částkou 50 zl. „pro ecclesia, quae noviter ad monasterium Zarense in honorem S. Johannis Nepomuceni aedificatur“.⁴⁶ Vzhledem k obvyklé pracovní přestávce v zimních měsících je tedy z testamentu zřejmé, že práce byly v proudu již roku 1719 a že vznik Santiniho projektu je možno se značnou pravděpodobností klást už do počátku tohoto roku.

Zdeněk Kudělka

PRÍSPĚVKY K DĚJINÁM BAROKNÍHO UMĚNÍ NA MORAVĚ

I. V archivních fondech býv. premonstrátského kláštera v Louce u Znojma jsou uloženy některé materiály dokreslující značnou uměleckou aktivitu louckých premonstrátů již v 1. polovině 18. století. Patří k nim i archiválie, které se vztahují ke vzniku uměleckého inventáře kostelů v Šatově a Havraníkách, jež byly pod patronací kláštera v Louce. Autory této, dnes již nedochované umělecké výzdoby byli znojemští umělci, malíř M. J. Fissé a sochař N. Schmutzer a městský truhlář *Gotterfriedus*. Nejzajímavější postavou této trojice je bezesporu malíř M. J. Fissé, k jehož životu a dílu se v dosavadní literatuře objevují jen kusé a neúplné informace. Většinou je umělec, údajný Pozzův žák, zmiňován jako jeden z příslušníků tzv. vagantních nizozemských malířů, působících na přelomu 17. a 18. století na Moravě.¹ Teprve v nedávné době byla zjištěna alespoň základní biografická data tohoto umělce, který se narodil ve Znojmě v roce 1686 jako syn malíře Mikuláše Fissého a zemřel tamtéž v roce 1732.²

Na podkladě především archivního průzkumu lze dnes alespoň v základních obrysech postihnout i umělcovu malířskou činnost. M. J. Fissé byl zaměstnáván zejména moravskými premonstráty, pro které vytvořil řadu prací: Hradisko u Olomouce, 1713, freska v klášterním kostele za 2 000 fl.,³ Kopeček u Olomouce, 1718—1721, výmalba refektáře a oltářní obrazy Narození Krista a Narození P. Marie,⁴ Louka, klášter a konventní kostel sv. Václava, kolem 1725, výmalba staré knihovny a dva oltářní obrazy,⁵ Lechovice, před 1725, fresková výzdoba poutního kostela, malba čtyř iluzivních oltářů a dva oltářní obrazy sv. Šebestiána, Rocha, Rosalie, Davida a sv. Floriána, Markěty, Agáty, Donáta.⁶

⁴⁵ M. Zemek — A. Bartušek, *Dějiny Žďáru nad Sázavou II/2*. Brno 1974, 114.

⁴⁶ Státní oblastní archiv v Brně, B 15, 390, 7/37.

¹ J. Winterhalter, *Mährische Künstler in Znaim und Gegent*. J. P. Cerroni, Sammlungen über Kunstsachen vorzüglich in Mähren, StA Brno, sign. F. M. č. 60, fol. 14; P. Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců I*. Praha 1947, 224 (zde uveden přehled starší literatury), I. Krsek, *Náčrt dějin moravského malířství 18. století*. SPFFBU F 13, 1969, 83.

² A. Plichta, *Historické základy jaroměřického baroka*. O životě a umění. Listy z jaroměřické kroniky 1700—1752. Jaroměřice n. Rok.—Brno 1974, 264; J. Leisching, *Znaimer Künstler und Kunsthandwerker*. Mitteilungen des Erzherzog Rainer-Museum für Kunst und Gewerbe XXXIV, 1916, 58. — Rovněž umělcův syn J. M. Fissé ml. byl malířem. V roce 1740 byl oddán ve Znojmě s Kateřinou Klárovou a podruhé v roce 1756 v Brně u sv. Jakuba s Marií Rosalií Jakelovou. V matrice je uveden jako malíř ve Vyškově, srv. StA Brno, sign. F. M. č. 787, fol. 19 v.

³ StA Brno, Bočkova sbírka, č. 12, 265, fol. 41.

⁴ StA Brno, sign. Cerr. II — 300, fol. 92; zde uložena i další korespondence J. M. Fissého s opatem kláštera na Hradisku u Olomouce Benediktem Bönischem.

⁵ Srv. Znaimer Wochenblatt Nr. 5 z 30. 1. 1853.

⁶ K uvedeným oltářním obrazům se ve sbírkách Jihomoravského muzea ve Znojmě dochovaly kvalitní skicy, dosud mylně atribuované J. M. Schmidtovi-Kremser-Schmidtovi. Srv. I. Krsek, *Nová připsání k dílu Jana Jiřího Etgense*. Umění XXIII, 1975, 268, pozn. 1.